

# **PROGRAM WYCHOWAWCZO-PROFILAKTYCZNY**

**MŁODZIEŻOWEGO CENTRUM EDUKACJI I RE-  
ADAPTACJI SPOŁECZNEJ  
w GONIĄDZU**

## **SPIS TREŚCI**

### **WPROWADZENIE**

#### **ROZDZIAŁ I. WYCHOWANIE**

1. Założenia, na których opiera się program
2. Cele programu
3. Obszary oddziaływań wychowawczych
  - 1) Osobowość
  - 2) Środowisko
4. Rola i zadania nauczycieli

#### **ROZDZIAŁ II. PROFILAKTYKA**

1. Znaczenie profilaktyki w pracy wychowawczej
2. Współpraca z rodzicami w zakresie działań profilaktycznych
3. Cele programu oraz warunki ich realizacji
4. Profilaktyka agresji
  - 1) Diagnoza problemu.
  - 2) Profilaktyka agresji w pracy wychowawczej, edukacyjnej i terapeutycznej.
  - 3) Metody pomiaru efektywności podjętych działań
5. Profilaktyka uzależnień
  - 1) Diagnoza uzależnień i wyodrębnianie grup ryzyka
  - 2) Profilaktyka uzależnień, terapia osób uzależnionych
    - a) Profilaktyka i terapia nikotynizmu
    - b) Profilaktyka i terapia uzależnienia od alkoholu
    - c) Profilaktyka i terapia uzależnienia od substancji psychoaktywnych
    - d) Profilaktyka i terapia lekomanii
    - e) Profilaktyka i terapia uzależnienia od Internetu
  - 3) Metody pomiaru efektywności podjętych działań
6. Profilaktyka przynależności do subkultur i sekt religijnych oraz dyskryminacji rasowej i kulturowej
  - 1) Diagnoza problemu.
  - 2) Profilaktyka przynależności do subkultur i sekt religijnych oraz dyskryminacji rasowej w pracy wychowawczej, edukacyjnej i terapeutycznej.
  - 3) Metody pomiaru efektywności podjętych działań.
7. Ewaluacja programu.

## WPROWADZENIE

Młodzieżowe Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej w Goniądzu jest placówką dla dziewcząt w normie intelektualnej wymagających kształcenia specjalnego z uwagi na przejawiane cechy niedostosowania społecznego lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym. W jego skład wchodzi Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy „Promyk” im. Unii Europejskiej w Goniądzu, Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii oraz funkcjonujące w ich ramach szkoły: Szkoła Podstawowa Specjalna, Gimnazjum Specjalne, Liceum Ogólnokształcące Specjalne, Technikum Specjalne.

Dziewczęta przebywają w MOW i MOS od kilku miesięcy do około 2 lat. Są w nim objęte opieką pedagogiczną i psychologiczną. Mają możliwość skończenia szkoły na wszystkich poziomach edukacyjnych i przyuczenia praktycznego do zawodu w formie zajęć pozalekcyjnych. Do MOW są przyjmowane nieletnie wyłącznie na podstawie postanowienia sądu rodzinnego, do MOS nie jest wymagane postanowienie sądu – to rodzice, prawni opiekunowie wnioskują o skierowanie uczennicy do Ośrodka -ma on bowiem pełnić funkcję profilaktyczną, zanim pojawią się poważne problemy wychowawcze i będzie musiał ingerować sąd rodzinny.

Centrum realizując zadania edukacyjno-wychowawcze opiera się na koncepcji „Twórczej resocjalizacji” Prof. dr hab. Marka Konopczyńskiego. **Głównym zadaniem Ośrodka** jest prowadzenie wszechstronnych działań wychowawczych, edukacyjnych, terapii psychologicznej i pedagogicznej, pracy z rodziną, których efektem będzie readaptacja społeczna podopiecznych oraz przygotowanie ich do samodzielnego funkcjonowania po opuszczeniu placówki w środowisku lokalnym. Celem resocjalizacji i socjoterapii prowadzonej w Centrum jest rozpoznanie i wspieranie potencjału rozwojowego wychowanek tak, by opuszczając naszą placówkę były wyposażane w kompetencje niezbędne do prawidłowego funkcjonowania w różnorodnych rolach społecznych: pracownika, małżonka, rodzica, obywatela itd... Przyjęliśmy, iż **kompetencje społeczne** określają wiedzę, umiejętności, postawy oraz nastawienia motywacyjne, które wyrażają się w kontaktach interpersonalnych, **kompetencje psychologiczne** odnoszą się do sfery intrapsychicznego (wewnętrznego) funkcjonowania człowieka, a za ich najważniejsze wskaźniki przyjmuje się między innymi poziom percepcji, emocji, motywacji, pamięci, myślenia, wyobraźni. Rozwijanie tych struktur poznawczych jest jednym z głównych elementów procesu resocjalizacji. Przez rozwijanie potencjałów wychowanek stwarza się możliwość kreowania określonych parametrów tożsamości nieprzystosowanego społecznie człowieka oraz zakotwiczenie tych parametrów w środowisku społecznym i kulturowym. To te kompetencje są determinantami dojrzałego funkcjonowania w różnorodnych rolach społecznych i zawodowych. W procesie resocjalizacji postrzegamy nasze podopieczne w perspektywie znacznie szerszej niż TU- TERAZ, tj. „wychowanki młodzieżowego ośrodka wychowawczego/socjoterapii”. Odrzucamy model „adaptacji wychowanki do życia w placówce” na rzecz modelu „adaptacji młodego człowieka do życia w społeczeństwie”. Sam proces resocjalizacji powinien transcendować poza mury placówki. W Centrum chcemy to osiągnąć przez zmianę modelu oddziaływań wychowawczych z korekcyjnego na twórczy, rozwijający potencjalne zdolności wychowanek. Realizujemy te cele przez włączanie podopiecznych do udziału w różnorodnych zajęciach pozalekcyjnych i psychoedukacyjnych, w tym w jak największym stopniu organizowanych w środowisku lokalnym, poza mu-

rami Ośrodka. Dlatego tak istotne jest realizowanie różnorodnych projektów wspierających proces usamodzielnienia wychowanek: "Już się nie boję"; "Wygrać z bezradnością".

W Młodzieżowym Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej w Goniądzu przebywają dziewczęta w wieku 13-21 lat. Ich środowisko rodzinne cechuje zwykle trudna sytuacja socjalno-bytowa i wychowawcza. Należy jednak podkreślić, iż zarysowuje się tendencja znaczącego zróżnicowania zarówno statusu materialnego rodzin wychowanek jak i stopnia występujących problemów. Bezpośrednie przyczyny zastosowania przez sąd środka wychowawczego w postaci umieszczenia w placówce resocjalizacyjnej lub socjoterapeutycznej to najczęściej: nierealizowanie obowiązku szkolnego, spożywanie alkoholu i innych środków uzależniających, dokonywanie drobnych przestępstw (głównie kradzieży), ucieczki z domu, przynależność do subkultur, prostytutcja, agresja i autoagresja, lekceważenie powszechnie akceptowanych norm zachowań.

Badania psychologiczne i pedagogiczne wskazują na niski poziom dojrzałości emocjonalnej i społecznej oraz niższe niż przeciętne możliwości intelektualne podopiecznych Centrum. Z tych przyczyn **oddziaływania wychowawcze** należą do najważniejszych zadań placówki i funkcjonujących w jej strukturze szkół.

Rodzice w przeważającej części zostali ograniczeni przez sądy w wykonywaniu władzy rodzicielskiej lub są jej całkowicie pozbawieni, mało interesują się losem swoich dzieci, tym samym jest im w wielu wypadkach obojętne, jaki kształt ma program wychowawczy realizowany w placówce, której wychowanką jest ich córka. Nierzadko ma wręcz miejsce sytuacja, w której rodzice zachęcają swoje dzieci do zachowań nieakceptowanych społecznie, stanowią wzór patologicznych zachowań. Oznacza to, że zakres odpowiedzialności nauczycieli/wychowawców pracujących w Centrum w zakresie wychowania jest większy niż w szkole masowej, ponieważ nie tylko wspierają rodziców w procesie wychowania dzieci, ale w wielu przypadkach zastępują ich w wykonywaniu funkcji wychowawczych.

Z uwagi na specyficzną sytuację rodzinną wychowanek oraz dużą odległość placówki od domu rodzinnego osobiste kontakty pracowników Centrum z rodzicami mają charakter sporadyczny. Wszelkie informacje dotyczące uczennic przekazywane są drogą telefoniczną lub korespondencyjną. Tradycją są corocznie organizowane Dni Spotkań Rodzinnych, bierzmowanie i jest to czas, kiedy odwiedzający Centrum rodzice mogą zapoznać się z placówką, obowiązującymi w niej dokumentami, czy osobiście porozmawiać z wychowawcami/nauczycielami. Jednak pierwszym, bardzo ważnym kontaktem z rodzicami/opiekunami, jest moment doprowadzenia wychowanki do placówki. Z jednej strony rodzice/opiekunowie mogą zapoznać się z warunkami pobytu, kadra pedagogiczną, z drugiej zaś strony jest to wspaniała okazja do bezpośredniej rozmowy, zapoznania się z punktem widzenia rodziców nt. bieżących problemów. Jest to tym ważniejsze, że w powszechnej opinii funkcjonuje negatywny wizerunek placówki resocjalizacyjnej. W przypadku wychowanek MOS sytuacja wygląda zdecydowanie lepiej. Rodzice/opiekunowie lub pracownicy jednostek pieczy zastępczej systematycznie odwiedzają wychowanki w placówce. Uczennice przynajmniej raz w miesiącu wyjeżdżają do domu. Współpraca i zaangażowanie rodziców we wspólne rozwiązywanie problemów jest zdecydowanie większe, co pozytywnie wpływa na efektywność procesu socjoterapii. Za realizację programu są odpowiedzialni wszyscy pracownicy Centrum - wychowawcy, nauczyciele, pedagodzy, psychologowie, pracownicy socjalni. Współpraca z rodzicami odbywa się poprzez: informowanie rodziców o wymaganiach stawianych ich dzieciom oraz o

celach, programach, formach i metodach pracy Centrum, a także o zasadach oceniania, promowana i kwalifikowania. Obejmuje także stałe zapoznawane rodziców z aktualną sytuacją wychowanki w szkole, z postępami w nauce i zachowaniu oraz wskazywanie możliwości poprawy tego stanu, udzielanie pomocy w rozwiązywaniu problemów wychowawczych poszczególnych nieletnich, zachęcanie rodziców do właściwej, optymalnej w perspektywie dobra dziecka aktywności wychowawczej, uzgadnianie wspólnych zamierzeń, uświadamianie sobie przez obie strony odpowiedzialności za rozwój dziecka.

## **ROZDZIAŁ I. WYCHOWANIE**

### **1. ZAŁOŻENIA, NA KTÓRYCH OPIERA SIĘ PROGRAM**

- 1) Wychowanie, wraz z nauczaniem i kształtowaniem umiejętności indywidualnych, społecznych i zawodowych, jest integralnym elementem procesu edukacji. Nauczanie, kształtowanie umiejętności i wychowanie uzupełniają się wzajemnie i stanowią równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela.
- 2) Program wychowawczo-profilaktyczny jest oparty o koncepcję „Twórczej resocjalizacji” i w swych działaniach uwzględnia ujęte w niej główne założenia.
- 3) Wszystkie oddziaływania o charakterze wychowawczym opierają się na koncepcji zrównoważonego rozwoju, są wolne od jakichkolwiek skrajności.
- 4) W centrum życia placówki znajduje się wychowanka traktowana jako osoba.
- 5) Wychowanie opiera się na kanonie uniwersalnych wartości moralnych, takich jak wrażliwość na dobro, uznanie przewagi dobra nad złem, docenianie atrakcyjności dobra.
- 6) Wychowanie możliwe jest tylko wówczas, gdy nauczyciele/wychowawcy i uczennice będą opierać wzajemne relacje na dialogu, wzajemnym szacunku; będą współtworzyć i budować wspólnotę szkolną. Platformą współdziałania jest klimat życzliwości i zaufania.
- 7) Nauczyciel/wychowawca stara się być dla uczennicy/wychowanki autorytetem, doradcą, przewodnikiem. W swojej pracy wychowawczej musi być autentyczny oraz stosować nowoczesne metody i techniki wychowawcze. Dbać o ciągły, systematyczny rozwój własny, w tym rozwój kompetencji pedagogicznych.
- 8) W pracy nauczycieli największe znaczenie dla wychowania ma ścieżka edukacyjna, czyli zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja odbywa się w ramach nauczania różnych przedmiotów lub w postaci odrębnych zajęć.
- 9) W wychowaniu podejmowane są realne problemy uczennic, wychowawcy/nauczyciele trafnie je rozpoznają i werbalizują

### **2. CELE PROGRAMU**

- 1) Celem wychowania jest wszechstronny rozwój osobowy wychowanek/uczennic we wszystkich wymiarach: w sferze intelektualnej, psychicznej, społecznej, zdrowotnej, estetycznej, moralnej i duchowej.
- 2) Celem Programu wychowawczo-profilaktycznego jest przygotowanie uczennic/wychowanek do życia zawodowego i społecznego oraz samodzielności życiowej po opuszczeniu placówki.

- 3) W procesie wychowania wychowawcy/nauczyciele wspierają wychowanki/uczennice w kształtowaniu własnej świadomości moralnej, rozbudzają ich wrażliwość, wspomagają dążenie uczennic do samodzielności osądów moralnych oraz kształtują umiejętność łączenia wymiaru indywidualnego i społecznego.
- 4) Dzięki wychowaniu uczennice/wychowanki rozwijają w sobie dociekliwość poznawczą ukierunkowaną na poznanie prawdy, dobra i piękna. Budują koncepcję swojego życia i uczą się realizacji ustalonych przez siebie celów w oparciu o rzetelną pracę, uczciwość, sumienność, szacunek do siebie i innych ludzi.
- 5) W toku działań wychowawczych eksponowany jest patriotyzm jako wartość, z której wynika postawa szacunku dla dobra wspólnego.
- 6) Istotnym celem wychowania jest wspomaganie wzrastania uczennic w klimacie miłości do rodziny, małej i wielkiej ojczyzny, uczenie otwartości i odpowiedzialności w coraz szerszych społecznościach.

### 3. OBSZARY ODDZIAŁYWAŃ WYCHOWAWCZYCH

Oddziaływania wychowawcze Centrum koncentrują się na dwóch najważniejszych sferach: osobowości i środowisku. Ich wyróżnienie nie zmienia faktu, że obie uzupełniają się i przenikają. Osobowość uczennic, choć jeszcze w pełni nie ukształtowana, znajduje swoje odzwierciedlenie w sposobach uczestnictwa w życiu społecznym, aktywności w zakresie adaptacji do wymagań społecznych i formach oddziaływania na otoczenie społeczne, kulturowe i przyrodnicze. Podział na dwie sfery ma zatem charakter raczej umowny i służy jedynie bardziej przejrzystej prezentacji działań wychowawczych. Ze względu na specyfikę Centrum opracowane poniżej zadania będą realizowane w szkołach w trakcie zajęć lekcyjnych i internacie w trakcie zajęć wychowawczych.

<b>1) OSOBOWOŚĆ</b>	
<b>Zadania wychowawcze</b>	<b>Metody i formy realizacji</b>
<b>Stymulowanie rozwoju potrzeb poznawczych, motywowanie uczennic do zaangażowania w proces własnej edukacji, kształtowanie oceny wykształcenia w kategoriach wartości niezbędnej do realizacji osobistych celów. Pomoc w opracowaniu drogi dalszego kształcenia.</b>	-eksponowanie znaczenia wiedzy, umiejętności w ramach wszystkich nauczanych przedmiotów, podkreślanie możliwości praktycznego ich wykorzystania; -organizowanie zajęć wyrównawczych umożliwiających uczennicom doświadczenie sukcesów szkolnych, wyrównywanie ich szans edukacyjnych w porównaniu z rówieśnikami ze szkół masowych; -przeprowadzenie bloku zajęć z zakresu metod i technik efektywnego uczenia się; -organizowanie olimpiad i konkursów przedmiotowych; -zauważanie, docenianie, nagradzanie wszelkich postępów w rozwoju poznawczym i przejawów zaangażowania w proces własnej edukacji; -stworzenie bogatej i atrakcyjnej oferty zajęć

	<p>pozalekcyjnych; motywowanie uczennic do udziału w tych zajęciach;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-diagnoza możliwości intelektualnych uczennic, ich zainteresowań, zdolności i predyspozycji zawodowych, wspólna z uczennicami analiza wyników badań (psychologowie, pedagog);</li> <li>-zapoznanie uczennic z ofertą kształcenia ponadgimnazjalnego/ponadpodstawowego w miejscu ich stałego zamieszkania oraz w innych ośrodkach wychowawczych;</li> <li>- analiza specyfiki różnych zawodów w toku zajęć przedmiotowych, godzin wychowawczych i zajęć pozalekcyjnych;</li> <li>-zapewnienie stypendiów na kontynuowanie nauki w ramach współpracy z PCPR-ami w miejscu osiedlenia się uczennic po opuszczeniu placówki.</li> </ul>
<p><b>Rozwój moralny uczennic, budowanie pozytywnej hierarchii wartości opartej na pracowitości, sumienności, rzetelności, uczciwości, szacunku do ludzi, tolerancji i zdolności do empatii.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- analiza postaw moralnych i dylematów etycznych bohaterów utworów literackich i postaci historycznych oraz współczesnych;</li> <li>- inicjowanie dyskusji na temat różnych postaw i stylów życia, akcentowanie godności osoby ludzkiej jako podstawowego źródła tolerancji wobec odmienności innych ludzi;</li> <li>- uczenie wyrażania szacunku wobec innych poprzez odpowiedni ubiór, kulturę słowa, kulturę bycia;</li> <li>- egzekwowanie sumienności i rzetelności wykonywanych zadań, przydzielanie obowiązków umożliwiających doświadczanie poczucia odpowiedzialności;</li> <li>- eksponowanie znaczenia pracy jako wartości w toku dyskusji, zajęć przedmiotowych i socjoterapeutycznych;</li> <li>-zachęcanie do pracy na rzecz szkoły (prace porządkowe, dekoratorskie);</li> <li>-realizacja programu profilaktycznego zawierającego zadania związane z przeciwdziałaniem agresji, uzależnieniom i przynależności do subkultur i sekt religijnych</li> </ul>

<p><b>Budowanie pozytywnego obrazu siebie, umiejętności zobiiektywizowanej samooceny.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- aranżowanie sytuacji umożliwiających uczniom doświadczanie sukcesu w nauce i innych formach aktywności (konkursy, olimpiady, zajęcia teatralne);</li> <li>-pobudzanie zdolności do refleksji nad sobą, poszerzanie samoświadomości w toku zajęć przedmiotowych, socjoterapii i psychoterapii;</li> <li>-dyskusje, zajęcia warsztatowe pozwalające na formułowanie wniosków na temat zależności między samooceną, samoakceptacją a funkcjonowaniem człowieka na różnych płaszczyznach życia.</li> </ul>
<p><b>Podnoszenie poziomu dojrzałości emocjonalnej uczennic.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-analiza roli emocji w życiu człowieka w toku zajęć przedmiotowych, socjoterapeutycznych i psychoterapeutycznych;</li> <li>- podkreślanie znaczenia dojrzałości emocjonalnej w rozwoju osobowości, budowaniu pozytywnych relacji z innymi ludźmi; położenie szczególnego nacisku na kształtowanie umiejętności konstruktywnego wyrażania emocji (dyskusje, zajęcia dramowe, socjoterapia i psychoterapia, codzienne naturalne kontakty w ramach społeczności szkolnej);</li> </ul>
<p><b>Podnoszenie poziomu dojrzałości społecznej uczennic.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- podnoszenie kompetencji uczennic w zakresie komunikacji interpersonalnej (dyskusje, zajęcia warsztatowe, drama, socjoterapia i psychoterapia);</li> <li>- kształtowanie umiejętności wyboru optymalnych strategii zachowań w sytuacjach konfliktowych, prezentacji swoich racji, negocjowania i mediowania (dyskusje, zajęcia warsztatowe, drama, socjoterapia i psychoterapia);</li> <li>- rozbudzanie zainteresowań szeroko rozumianą problematyką społeczną, poszerzanie zakresu wiedzy na temat problemów społecznych, umożliwienie uczniom rozumienia ich przyczyn, przejawów i skutków (zajęcia przedmiotowe, dyskusje, zajęcia warsztatowe, drama, socjoterapia i psychoterapia, zajęcia pozalekcyjne w internacie np. koło filmowe).</li> </ul>



<b>2) ŚRODOWISKO</b>	
<b>Zadania wychowawcze</b>	<b>Metody i formy realizacji</b>
<b>Podnoszenie poziomu wiedzy na temat walorów przyrodniczych Polski, budzenie zainteresowania otaczającą przyrodą, kształtowanie postawy szacunku wobec środowiska naturalnego.</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-organizowanie wycieczek i rajdów turystycznych (m. in. do parków narodowych w okolicy);</li> <li>- aktywny udział w obchodach Dnia Ziemi, akcji „Sprzątanie świata”;</li> <li>-gromadzenie informacji na temat środowiska i walorów przyrodniczych różnych regionów Polski, prezentowanie ich na stronach internetowych;</li> <li>- przygotowanie przez uczennice prezentacji multimedialnych o regionach Polski i miastach, z których pochodzą;</li> <li>- nauka korzystania z różnorodnych źródeł informacji: atlasów, leksykonów, encyklopedii przyrodniczych oraz internetu.</li> </ul>
<b>Poznanie kultury i dziedzictwa narodowego. Nauka poszanowania tradycji oraz zachęcanie do kultywowania obrzędowości lokalnej i regionalnej.</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- organizowanie wycieczek do muzeów i galerii, filharmonii, kina i teatru;</li> <li>-opiekowanie się miejscami pamięci narodowej;</li> <li>-uroczyste obchody świąt narodowych (np. Święto Niepodległości, Konstytucji 3 Maja);</li> <li>-organizowanie spotkań społeczności z okazji świąt Bożego Narodzenia, Wielkanocy;</li> <li>-prezentacja sławnych Polaków – noblistów, pisarzy, poetów, malarzy, kompozytorów (gazetki, wieczory poezji, opracowania multimedialne).</li> </ul>
<b>Włączenie kategorii ucziwej pracy zawodowej do systemu wartości uczennic. Uświadamianie konieczności aktywnej postawy na rynku pracy, nauka wchodzenia w rolę społeczną pracownika. Przygotowanie zawodowe uczennic. Kształtowanie samodzielności i zaradności życiowej zgodnej z powszechnie akceptowanymi normami społecznymi.</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- kursy przysposabiające do pracy;</li> <li>- uczestnictwo w zajęciach pozalekcyjnych kształtujących i rozwijających umiejętności potrzebne na rynku pracy (nauka języka angielskiego, obsługa urządzeń biurowych, podstawy prawa pracy);</li> <li>-zajęcia warsztatowe z zakresu sztuki autoprezentacji, rozmowy z pracodawcą, profesjonalnej obsługi klienta;</li> <li>- nauka przygotowywania dokumentów: listu motywacyjnego, życiorysu</li> <li>-wizyty w instytucjach użyteczności publicznej (bank, urząd pracy, urząd skarbowy, regionalny oddział gazety).</li> </ul>
<b>Kształcenie umiejętności pełnienia ról rodzinnych: córki, matki, żony.</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-analiza funkcji, które pełni rodzina ze szczególnym podkreśleniem jej znaczenia wychowawczego (w ramach poszczególnych przedmiotów, godzin wychowawczych, socjoterapii);</li> <li>-kształcenie umiejętności rozwiązywania konfliktów rodzinnych (zajęcia przedmiotowe, godziny wychowawcze, warsztaty, socjoterapia);</li> <li>-motywowanie do okazywania szacunku ludziom w podeszłym wieku, chorym, niepełnosprawnym; kształcenie umiejętności opieki nad tą grupą ludzi (w ramach zajęć przedmiotowych, go-</li> </ul>

	<p>dzin wychowawczych, pracy w sekcji prozdrowotnej, spotkań z pielęgniarką)</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-zasady budowania udanego partnerskiego związku kobiety i mężczyzny (w ramach zajęć przedmiotowych, godzin wychowawczych, spotkań z psychologiem i pedagogiem);</li> <li>-rola matki- analiza postaw rodzicielskich bohaterów utworów literackich i filmów;</li> <li>-kształtowanie umiejętności opieki nad dzieckiem, rozwijanie kompetencji pedagogicznych uczennic jak przyszłych matek (zajęcia przedmiotowe, godziny wychowawcze, spotkania z psychologiem i pedagogiem)</li> </ul>
<p><b>Budowanie wspólnoty szkolnej. Kształtowanie relacji opartych na wzajemnym zaufaniu, życzliwości oraz poszanowaniu godności osobistej.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-powołanie samorządu i wspieranie jego aktywności;</li> <li>- doskonalenie umiejętności z zakresu komunikacji interpersonalnej, nauka rozwiązywania sytuacji konfliktowych;</li> <li>-analizowanie postaw społecznych bohaterów literackich, konfrontowanie ich ze współczesnymi autorytetami, kształtowanie umiejętności krytycznej analizy i oceny ich postępowania;</li> <li>-organizowanie wspólnych uroczystości klasowych (urodziny, imieniny uczennic), wyjazdy integracyjne (wycieczki, biwaki);</li> <li>- nagradzanie właściwych zachowań uczennic w sytuacjach wymagających dojrzałości społecznej i moralnej.</li> </ul>
<p><b>Współpraca ze środowiskiem lokalnym.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-wolontariat;</li> <li>-organizowanie imprez dla i wspólnie z uczniami ze szkół masowych;</li> <li>- prezentowanie twórczości uczennic na forum miasta, gminy, województwa (spektakle teatralne, wieczornice, jasełka, wystawy prac plastycznych);</li> <li>- wspólne imprezy, konkursy integracyjne.</li> </ul>
<p><b>Rozbudzanie i wzmacnianie postaw patriotycznych.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-analiza postaw patriotycznych bohaterów utworów literackich, postaci historycznych, współczesnych bohaterów filmowych.</li> <li>-inspirowanie twórczości artystycznej (np. literackiej, plastycznej) o tematyce patriotycznej;</li> <li>-ukazywanie patriotyzmu jako wartości (dyskusje, warsztaty w ramach zajęć przedmiotowych, godzin wychowawczych);</li> <li>-uroczyste obchodzenie świąt narodowych.</li> </ul>
<p><b>Rozwijanie tożsamości europejskiej.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-poszerzanie zakresu wiedzy uczennic na temat Europy, Unii Europejskiej- dziedzictwa kulturowego, dorobku gospodarczego, zasad funkcjonowania struktur UE (dyskusje, warsztaty w ramach zajęć przedmiotowych, konkursy wiedzy o Unii Europejskiej);</li> <li>-kształtowanie umiejętności dostrzegania i rozumienia różnic</li> </ul>

	kulturowych (dyskusje, warsztaty w ramach zajęć przedmiotowych, analiza postaw bohaterów utworów literackich, filmów); -motywowanie do intensywnej nauki języków obcych; -realizacja projektów we współpracy z placówkami partnerskimi; -aranżowanie sytuacji sprzyjających uświadomieniu uczennicom związków kulturowych, historycznych Polaków z przedstawicielami innych narodów europejskich.
--	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

## ROZDZIAŁ II -PROFILAKTYKA

### 1. ZNACZENIE PROFILAKTYKI W PRACY WYCHOWAWCZEJ

Od wielu lat toczy się dyskusja nad wzmocnieniem wychowawczej funkcji współczesnej placówki edukacyjnej. Program profilaktyczny stanowi uszczegółowienie elementów programu wychowawczego i wpisuje się w nurt personalizacji, która w sposób naturalny prowadzi do dostrzegania problemów ludzkich w instytucji edukacyjnej. Rolą nowoczesnej placówki jest wszechstronny rozwój ucznia/wychowanka, a więc wyposażenie go nie tylko w wiedzę czy umiejętności poznawcze, ale również w kompetencje indywidualne, społeczne, zawodowe, moralne i duchowe. Uczeń/wychowanek usytuowany jest w centrum działalności, traktowany jest jako podmiot działalności edukacyjnej i wychowawczej, a rzeczywistym podmiotem edukacyjnym nie jest szkoła, ale nauczyciel. **Zadania wychowawcze, w tym profilaktyczne, stanowią wymiar pracy każdego pracownika pedagogicznego, są integralną częścią działalności każdego nauczyciela/wychowawcy.**

Profilaktyka jest niemożliwa bez przyjęcia określonego kierunku moralnego, dlatego podstawą wszelkich działań w tym zakresie jest budzenie wrażliwości moralnej uczennic poprzez pokazywanie atrakcyjności dobra i jednoznaczne nazywanie zła, rozwijanie ich zdolności samoświadomości, do krytycznej oceny zachowań własnych i innych ludzi, kształtowanie umiejętności samodzielnego wydawania osądów moralnych w wymiarze indywidualnym i społecznym. Badania wykazują, że w szkołach występuje coraz więcej konfliktów, a życie szkolne często przesiąknięte jest atmosferą konfliktów i agresji. W tej perspektywie profilaktyka ma znaczenie szczególne. Jej roli nie sposób przecenić, a jej pozytywne efekty zmieniają nie tylko klimat życia w placówce, ale także poza nią.

### 2. WSPÓŁPRACA Z RODZICAMI W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH

Rodzina stanowi naturalne środowisko rozwoju każdego dziecka, jest pierwszym i najważniejszym źródłem norm i wzorców zachowań, dlatego w profilaktyce patologii społecznej nie wolno pominąć roli rodziny jako partnera placówki edukacyjnej. Rodzice mają pełne prawo decydowania o tym, jakie oddziaływania wychowawcze, edukacyjne i terapeutyczne podejmowane są wobec ich dzieci. Jednak z przypadku realizacji zadań profilaktycznych we współpracy z młodzieżą zagrożoną/niedostosowaną społecznie problem angażowania rodziny jest bardzo złożony. Złożoność ta wynika z faktu, że rodziny znacznej części uczennic funkcjonują nieprawidłowo, są w trudnej sytuacji socjalno-bytowej. Są dotknięte problemem alkoholowym, niewydolnością wychowawczą, uwarunkowaną brakiem kompetencji rodzicielskich, mają zaburzone relacje pomiędzy jej członkami. Rodzice w przeważającej części zosta-

li ograniczeni przez sądy w wykonywaniu władzy rodzicielskiej lub są jej całkowicie pozbawieni; w wielu wypadkach mało interesują się losem swoich dzieci, tym samym jest im obojętne, jaki kształt ma program profilaktyczny realizowany w placówce, której wychowanką jest ich córka. Nierzadko ma wręcz miejsce sytuacja, w której rodzice zachęcają swoje dzieci do zachowań nieakceptowanych społecznie.

Mimo tych ważnych, obiektywnie istniejących przeszkód stających na drodze do współdziałania z rodzicami/opiekunami w realizacji zadań profilaktycznych fakt, że są oni rodzicami/opiekunami stanowi dostateczną przesłankę do podejmowania prób angażowania ich w ten proces. **Jako warunek konieczny do pełnej realizacji programu uznaje się równoległą pedagogizację środowiska rodzinnego ukierunkowaną na kształtowanie pożądanych postaw rodzicielskich.**

Udział rodziców w realizacji programu profilaktycznego realizowany jest przez:

- 1) konsultowanie z nimi jego treści w trakcie rozmów telefonicznych oraz osobistych;
- 2) informowanie o zadaniach wynikających z realizacji IPE-T i efektach ich realizacji;
- 3) motywowanie do wspierania oddziaływań Centrum w zakresie profilaktyki;
- 4) pozyskiwanie od rodziców informacji na temat zachowania wychowanki w środowisku rodzinnym;
- 5) przeprowadzanie w trakcie organizowanych spotkań z rodzicami zajęć szkoleniowych pod nazwą „Profilaktyka w rodzinie” mających na celu uwrażliwienie rodziców (opiekunów) na problemy związane z profilaktyką oraz podniesienie ich umiejętności w zakresie aktywnego wspierania oddziaływań Centrum.

### 3. CELE PROGRAMU ORAZ WARUNKI REALIZACJI

Głównym celem programu jest zmiana w sferze hierarchii wartości wychowanek, podniesienie poziomu ich dojrzałości społecznej, emocjonalnej i moralnej. Przesłanką do tak określonego celu jest przyjęcie za słuszne stwierdzenia, że do prawidłowego rozwoju człowieka niezbędne jest określenie granic tego, co dopuszczalne i uzasadnione w życiu zbiorowym, a co niedopuszczalne i niedozwolone. **Zadania Programu wychowawczo-profilaktycznego są ujmowane w IPE-T. Realizację Programu koordynuje Zespół psychologiczno-pedagogiczny.**

Z celu głównego wynikają następujące **cele szczegółowe:**

- 1) redukcja zachowań agresywnych i autoagresywnych dziewcząt zarówno na terenie placówki jak i poza Centrum- w czasie pobytu w miejscu stałego zamieszkania; kształtowanie umiejętności zastępowania agresji konstruktywnymi sposobami reagowania;
- 2) kształtowanie postawy świadomej rezygnacji z używek takich jak papierosy, narkotyki, dopalacze, alkohol, leki; wybór sposobu życia zgodnego z zasadami higieny psychicznej;
- 3) budowanie umiejętności krytycznej analizy skutków przynależności do subkultur i sekt religijnych, motywowanie do świadomej rezygnacji z kontaktów z patologicznymi grupami rówieśniczymi;
- 4) kształtowanie pozytywnych, akceptowanych społecznie wzorów zachowań, sposobów reagowania w sytuacjach trudnych, konfliktowych;
- 5) kształtowanie racjonalnego podejścia do Internetu, portali społecznościowych i wynikających zagrożeń związanych z użytkowaniem sieci.

Realizacja wymienionych celów programu możliwa jest wyłącznie przy uwzględnieniu następujących warunków:

- 1) istnieje ścisła współpraca pomiędzy wszystkimi pracownikami Centrum oraz rodzicami/ opiekunami wychowanek/uczennic w zakresie realizacji programu; realizatorów cechuje profesjonalizm zawodowy i wysoki poziom motywacji do wprowadzenia programu w życie;
- 2) relacje między pracownikami placówki i wychowanekami oparte są na wzajemnym szacunku, życzliwości, rozumieniu potrzeb i ograniczeń;
- 3) atmosfera wychowawcza Centrum sprzyja autentycznemu, szczeremu zaangażowaniu podopiecznych w proces własnej resocjalizacji i profilaktyki niepożądanych zachowań;
- 4) uczennice są świadome celów programu oraz akceptują metody i formy ich realizacji.

#### 4. PROFILAKTYKA AGRESJI

W literaturze z zakresu nauk społecznych sformułowano wiele różnorodnych definicji pojęcia „agresja”, stąd na potrzeby programu profilaktycznego realizowanego w Centrum przyjęto, że agresja to „swoista forma zachowania się przyjmująca postać inicjowanego ataku powodującego powstanie określonych szkód materialnych lub moralnych”. Wyróżniono agresję:

- 1) fizyczną (przyjmującą postać napaści fizycznej: bicia, szarpania, popychania, plucia itp., niszczenia cudzej odzieży, sprzętów );
- 2) werbalną (przejawiającą się w postaci wulgaryzmów, wyzwisk, obelg, dotkliwej krytyki, wyśmiewania, grożenia, poniżania itp.);
- 3) pośrednią (podburzanie innych do agresji, lekceważące, demonstracyjne milczenie, odmowa wykonywania próśb i poleceń, wszelkie przypadki przeniesienia agresji na przykład: trzaskanie drzwiami, rzucanie przedmiotami, ich niszczenie);
- 4) w sieci (stosowanie przemocy poprzez: prześladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie innych osób z wykorzystaniem Internetu i narzędzi typu elektronicznego takich jak: SMS, e-mail, witryny internetowe, fora dyskusyjne w Internecie, portale społecznościowe i inne).

Dodatkowo uznaje się za uzasadnione wyodrębnienie autoagresji, czyli agresji kierowanej na siebie. W świetle badań prowadzonych w placówce problem ten dotyczy blisko 75% uczennic. Wyróżnić można zatem różne typy autoagresji:

- 1) bezpośrednią - bicie, samookaleczenie, samooskarżanie;
- 2) pośrednią -jednostka wymusza, prowokuje i poddaje się agresji innych;
- 3) werbalna - zaniżanie swej samooceny, poprzez wmawianie sobie własnej małej wartości, częstą krytykę siebie i swojego zachowania;
- 4) niewerbalna - samookaleczenie - uszkodzenie ciała, które może mieć formę powierzchownych lub głębokich ran ciętych, wbijanie ostrych przedmiotów w ciało, połykanie ich, przypalanie;
- 5) ukryta - pozorowanie objawów choroby fizycznej lub psychicznej. Osoby wierzą, że cierpią na poważną chorobę, zaprzeczają faktowi, że same wywołują swoje dolegliwości, w tym syndrom Münchhausena.

Działania profilaktyczne opierają się na przekonaniu, że jednym z podstawowych praw człowieka jest prawo do życia w poczuciu bezpieczeństwa, do życia bez upokorzeń i represji ze strony otoczenia

### **1) DIAGNOZA PROBLEMU**

Diagnoza agresji prowadzona jest przez wszystkich realizatorów programu, ale przede wszystkim obowiązek ten spoczywa na psychologach. Ich zadaniem jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) które uczennice przejawiają podwyższoną skłonność do zachowań autoagresywnych i agresywnych?
- 2) jakie są przyczyny zachowań agresywnych pojawiających się na terenie Centrum oraz poza placówką?
- 3) jaka jest skala problemu agresji w Centrum?
- 4) które metody i formy pracy wychowawczej, edukacyjnej i terapeutycznej mają największe szanse powodzenia w perspektywie profilaktyki agresji?

Diagnoza powstaje w oparciu o:

- 1) analizę dokumentacji wychowanek, a zwłaszcza zawartych w aktach dziewcząt opinii psychologiczno- pedagogicznych sporządzonych przez Poradnię Psychologiczno- Pedagogiczne, Opiniodawczy Zespół Sądowych Specjalistów, placówki opiekuńczo- wychowawcze, w których wcześniej przebywały oraz opinii z poprzedniej szkoły;
- 2) obserwację zachowania na terenie Centrum;
- 3) wywiady psychologiczne i pedagogiczne;
- 4) testy psychologiczne;
- 5) wywiady przeprowadzane z rodzicami.

Wyniki indywidualnych analiz są zawarte w IPE-T i odzwierciedlają stopień skłonności danej uczennicy do reagowania agresją/autoagresją, osobowościowe, środowiskowe i neurofizjologiczne przyczyny agresywności, formy jej manifestowania. Wychowanki są przypisane do grupy ryzyka, odpowiednio wychowawczego **RW**-(agresja), ryzyka społeczno-emocjonalnego **RS-E** (autoagresja). Wyniki badań ankietowych prowadzonych w formie badań grupowych są opracowywane pod względem ilościowym i jakościowym oraz prezentowane na posiedzeniach Rady Pedagogicznej.

### **2) PROFILAKTYKA AGRESJI W PRACY WYCHOWAWCZEJ, EDUKACYJNEJ I TERAPEUTYCZNEJ**

Profilaktyka agresji realizowana jest poprzez wykorzystanie następujących metod i form pracy:

1. Przeprowadzenie cyklu zajęć w zespołach klasowych i grupach wychowawczych obejmującego następujące tematy:
  - 1) Czym jest agresja?
  - 2) Jakie są przyczyny zachowań agresywnych?
  - 3) Agresja w mediach, w tym w Internecie.
  - 4) Jakie są skutki agresji dla jednostki i społeczności, której jest ona członkiem?
  - 5) Konstruktywne sposoby wyrażania emocji, gniewu, złości.
  - 6) Jak sobie radzić z agresją ze strony innych ludzi?
  - 7) Przemoc w rodzinie.

- 8) Jak radzić sobie z emocjami?
  - 9) Regulacje prawne chroniące przed agresją w środowisku rówieśniczym i w rodzinie - spotkanie z prokuratorem.
2. Terapia indywidualna prowadzona przez psychologów dla sprawców i ofiar przemocy.
  3. Wsparcie wychowanek z zachowaniami autoagresywnymi.
  4. W miarę możliwości- terapia rodziny uczennicy, w której występuje problem przemocy domowej.
  5. Problematyka agresji: uwrażliwianie na jej skutki, kształtowanie empatii wobec jej ofiar jest też realizowane w trakcie zajęć z poszczególnych przedmiotów (język polski, historia, wychowanie fizyczne, wiedza o społeczeństwie...).

### 3) METODY POMIARU EFEKTYWNOŚCI PODJĘTYCH DZIAŁAŃ

Efekty realizacji programu w zakresie profilaktyki agresji są na bieżąco analizowane na wspólnych posiedzeniach Zespołu psychologiczno-pedagogicznego i Rady Pedagogicznej. Są przedmiotem dyskusji, w trakcie, której nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy, psychologowie i pracownicy socjalni wymieniają się spostrzeżeniami na temat zachowań dziewcząt i na ich podstawie formułują wnioski do dalszej pracy. Skuteczność prowadzonych działań analizowana jest w wymiarze indywidualnym i grupowym.

Odzwierciedleniem skuteczności programu jest przede wszystkim malejąca liczba zachowań agresywnych/autoagresji podopiecznych placówki zarówno na terenie Centrum jak i w trakcie udzielanych im przepustek. Informacje na temat zachowań uczennic w środowisku rodzinnym oraz w środowisku lokalnym w miejscu stałego zamieszkania są pozyskiwane od rodziców, opiekunów oraz kuratorów sądowych i pracowników jednostek pomocy społecznej. **Dane są uwzględnione w systemie teleinformatycznym rejestrującym wydarzenia nadzwyczajne.**

## 5. PROFILAKTYKA UZALEŻNIEŃ

Zjawiska takie jak nikotynizm, alkoholizm, uzależnienie od substancji psychoaktywnych, w tym dopalaczy, lekomania, uzależnienie od Internetu w wielu krajach, również w Polsce, wykazują tendencje wzrostowe. Dostępność substancji psychoaktywnych, coraz to niższy wiek dzieci i młodzieży sięgającej po używki, to tylko niektóre z problemów, z którymi zmagają się współcześnie rodzice, nauczyciele i wychowawcy.

Problem uzależnienia od substancji psychoaktywnych jest jednym z podstawowych problemów występujących w MOW i MOS. Prawie 100% wychowanek zostało umieszczonych w placówce z powodu palenia papierosów, spożywania alkoholu oraz zażywania narkotyków, dopalaczy lub leków. Fakt przebytej inicjacji „psychoaktywnej” pozwala zaliczyć wychowanki do grupy **podwyższonego ryzyka rozwoju uzależnienia- RU**. Wszelkie oddziaływania edukacyjne, wychowawcze i terapeutyczne, których celem jest ograniczenie zachowań ryzykownych określane są mianem **profilaktyki II-rzędowej**.

We współczesnym piśmiennictwie funkcjonuje wiele definicji uzależnienia. Pomimo różnic mają one cechy wspólne: wszystkie mówią o stale wzrastającym zaabsorbowaniu środkiem lub czynnością uzależniająca, które w miarę upływu czasu stają na przeszkodzie w realizowaniu celów życiowych każdego człowieka. Cz. Cekiera twierdzi, iż uzależnienie jest „procesem lub stanem zależności fizycznej, psychicznej, a niekiedy także społecznej danej jednostki. Stan ten charakteryzuje się systematycznym, niekontrolowanym braniem środka, od którego dana osoba się uzależniła”. Autor zwraca uwagę na kilka wymiarów (typów) uzależnienia.

**Uzależnienie fizyczne** – polega na wbudowaniu substancji (lub jej metabolitów) w cykl przemian tkankowych. Substancja psychoaktywna staje się niezbędnym elementem do zachowania biologicznej i chemicznej równowagi ustroju.

**Uzależnienie psychiczne** – jego cechą charakterystyczną jest odczuwanie w różnym stopniu pragnienia przyjmowania danej substancji. Całe zachowanie człowieka staje się podporządkowane nadrzędnemu celowi, jakim staje się zdobycie i zażycie substancji uzależniającej.

**Uzależnienie społeczne** – wiąże się z zażywaniem środków psychoaktywnych w konkretnej grupie ludzi. Istotą tego zjawiska jest bardzo silne przywiązanie do grupy oraz przymus respektowania panujących w niej zasad i obyczajów

W literaturze fachowej od wielu lat obserwuje się tendencję do **łącnego** rozpatrywania zjawiska uzależnienia od różnych substancji psychoaktywnych. Międzynarodowa Klasyfikacja Zaburzeń Psychiczych i Behawioralnych (ICD 10) podaje sposoby diagnostycznego określania „zaburzeń psychicznych i behawioralnych związanych z używaniem substancji psychoaktywnych”. Klasyfikacja ta obejmuje blok dziesięciu zespołów zaburzeń związanych m. in. z alkoholem, opiatami, konopiami, środkami uspokajającymi i nasennymi, tytoniem, środkami wziewnymi. Przy diagnozie zespołu uzależnienia uwzględnia się grupę zjawisk fizjologicznych, behawioralnych i poznawczych wskazujących, iż używanie danej substancji uzyskało u osoby **pierwszeństwo** wobec innych jej zachowań. Podstawową właściwością zespołu uzależnienia jest **silne pragnienie** zażywania substancji, pomimo szkód, które ona wywołuje. Utożsamianie negatywnych konsekwencji zażywania substancji psychoaktywnych z uzależnieniem jest niestety dość powszechnym błędem popełnianym przez wielu ludzi zaangażowanych w pomoc ludziom walczącym z nałogami. Tymczasem istotą uzależnienia jest fakt, iż człowiek, **pomimo** wspomnianych **szkód, nadal zażywa daną substancję**.

Autorzy prac poświęconych uzależnieniom dzieci i młodzieży wymieniają szereg czynników, których obecność znacznie podwyższa ryzyko powstania nałogu. Zaliczają do nich m. in. złą kondycję psychofizyczną uczniów, brak wsparcia psychicznego w domu, duże obciążenie zadaniami szkolnymi przy niesprzyjającej atmosferze wychowawczej w szkole, patologię w najbliższym środowisku. Wskazują również na psychospołeczne uwarunkowania sięgania po środki uzależniające: trudności w kontaktach z rówieśnikami, poczucie osamotnienia i nieakceptacji przez grupę rówieśniczą, konflikty rodzinne, trudności i niepowodzenia szkolne, zaburzenia życia emocjonalnego (neurotyczność, niska samoocena, wysoki poziom lęku).

Psycholodzy badający zjawisko uzależniania się (m. in. od alkoholu) zwracają uwagę, iż jest to proces, w którym można wyodrębnić charakterystyczne stadia. Podkreślają także wagę profilaktyki, szczególnie w odniesieniu do dzieci i młodzieży, która jest jedyną skuteczną metodą w przeciwdziałaniu uzależnieniom w społeczeństwie.

Z uwagi na specyfikę podopiecznych Centrum ograniczenie działań edukacyjnych i wychowawczych tylko do profilaktyki uzależnień jest niewystarczające. Biorąc pod uwagę doświadczenia dziewcząt z substancjami psychoaktywnymi niezbędne staje się wprowadzenie dla wytypowanych wychowanek terapii uzależnień, której celem jest pomoc wychowankom w zerwaniu z nałogiem oraz zmiana ich akceptującej postawy wobec środków uzależniających. W przypadku terapii zakończonej sukcesem konieczne jest kontynuowanie oddziaływań na poziomie profilaktycznym. Ich głównym zadaniem jest motywowanie dziewcząt do zachowania abstynencji oraz propagowanie zdrowego stylu życia.



Nowym, narastającym problemem jest uzależnienie od Internetu i związane z nim w wielu wypadkach przejawy agresji. Jest to problem nowy, ale wymagający stałego monitorowania i rozwijania kompetencji pracowników w zakresie prowadzenia zajęć edukacyjnych w tym zakresie.

## 1) DIAGNOZA PROBLEMU

Koniecznym warunkiem wdrożenia skutecznych oddziaływań profilaktycznych i terapeutycznych jest uprzednie przeprowadzenie dokładnej **diagnozy** zjawiska, jego skali i nasilenia. Proces diagnozowania jest wieloetapowy i opiera się na współdziałaniu nauczycieli wychowawców, pedagogów i psychologów, pracownika socjalnego. Jego celem jest udzielenie odpowiedzi na pytania:

1. Które dziewczęta są uzależnione od substancji psychoaktywnych ?
2. Do której z grup ryzyka RU (ze względu na rodzaj substancji uzależniającej) można zaliczyć wychowankę?
3. Z jakim typem nałogu mamy do czynienia w przypadku uczennic uzależnionych?
4. Jakie są motywy sięgania po środki uzależniające?
5. Jaka jest skala problemu?

Proces diagnostyczny obejmuje następujące działania:

- 1) analizę dokumentacji wychowanek (m. in. opinie psychologiczno- pedagogiczne sporządzone przez poradnie psychologiczno- pedagogiczne, OZSS; placówki opiekuńczo- wychowawcze, w których wcześniej przebywały, opinie z poprzedniej szkoły/szkół, dokumentację medyczną, wywiady środowiskowe, sprawozdania z nadzoru kuratorskiego);
- 2) obserwację zachowania na terenie Centrum;
- 3) pogłębione wywiady psychologiczne i pedagogiczne;
- 4) testy psychologiczne;
- 5) wywiady przeprowadzane z rodzicami, opiekunami oraz osobami doprowadzającymi wychowankę do placówki (policjanci, pedagodzy, psychologowie oraz pracownicy socjalni z placówek, w których wcześniej przebywała uczennica).

Dane zebrane w procesie diagnostycznym zostają poddane analizie jakościowej, a następnie podsumowane w IPET. Ustalenie stopnia głębokości nałogu, jego genezy oraz dynamiki, poznanie osobowościowych i środowiskowych uwarunkowań sięgania po substancje psychoaktywne pozwala na odpowiednie dobranie metod i form terapii oraz profilaktyki.

## 2) PROFILAKTYKA UZALEŻNIEŃ, TERAPIA OSÓB UZALEŻNIONYCH

Zarówno profilaktyka jak i terapia uzależnień jest realizowana w czterech oddzielnych modułach wyodrębnionych ze względu na rodzaj substancji psychoaktywnej, której zażywanie może prowadzić do powstania uzależnienia. Wyróżniamy więc profilaktykę i terapię:

- 1) nikotynizmu
- 2) alkoholizmu
- 3) substancji psychoaktywnych, w tym dopalaczy

- 4) lekomanii
- 5) Internetu

## **2.1 PROFILAKTYKA I TERAPIA NIKOTYNIZMU**

Profilaktyka nikotynizmu to zarówno mówienie o przyczynach sięgania po papierosy, informowanie o negatywnych skutkach palenia, uczenie odmawiania w sytuacjach zagrożenia i nacisku, jak i popularyzacja zdrowego trybu życia. Celem terapii jest zmotywowanie uczennic do zerwania z nałogiem nikotynowym. Zadania te realizowane są poprzez następujące metody i formy pracy z uczennicami:

1. Przeprowadzenie cyklu zajęć warsztatowych w klasach i grupach wychowawczych obejmującego następujące tematy:

- Co to jest nikotyna? Czym jest nikotynizm?
- Jakie są motywy sięgania po papierosa? Jakie skutki ma palenie papierosów przez młodzież i dzieci?
- Wpływ reklamy na używanie przez ludzi szkodliwych substancji na przykładzie papierosów.
- Jak mówić NIE, gdy ktoś namawia nas do palenia?

2. Zorganizowanie konkursu w następujących kategoriach:

- najlepsza antyreklama papierosów (plakat);
- projekt ulotki skierowanej do nastolatków skutecznie zniechęcającej do palenia papierosów;
- list do przyjaciela palacza, w którym należy go przekonać, by zerwał z nałogiem.

3. Zorganizowanie quizu sprawdzającego wiedzę na temat szkodliwości palenia

4. Terapię indywidualną i grupową dla osób uzależnionych.

## **2.2. PROFILAKTYKA I TERAPIA UZALEŻNIENIA OD ALKOHOLU**

Profilaktyka alkoholizmu skupia się na analizie przyczyn sięgania po alkohol, informowaniu o negatywnych skutkach picia, uczeniu odmawiania w sytuacjach presji społecznej oraz popularyzacji zdrowego trybu życia. Celem terapii jest zmotywowanie uczennic do zerwania z nałogiem alkoholowym. Zadania te realizowane są poprzez następujące metody i formy pracy z uczennicami:

1. Przeprowadzenie cyklu zajęć warsztatowych w klasach i grupach wychowawczych obejmującego następujące tematy:

- Chemiczna pułapka – informacje o alkoholu i jego działaniu.
- Jakie są motywy sięgania po alkohol? Picie alkoholu w typowych sytuacjach.
- „Piwo to nie alkohol”, czyli prawdy i mity na temat alkoholu.
- Pozytywne negatywy, czyli skutki picia alkoholu.
- Reklama alkoholu – jak działa i dlaczego jej ulegamy?
- Jak odmawiać, gdy ktoś nakłania nas do picia?

2. Zorganizowanie konkursu na najlepszą antyreklamę alkoholu (plakat).
3. Zorganizowanie konkursu sprawdzającego wiedzę na temat szkodliwości picia
4. Terapię indywidualną i grupową dla osób uzależnionych.
5. Zapewnienie uczennicom fachowej pomocy psychiatrycznej oraz, w razie potrzeby, terapii odwykowej na oddziale dla osób uzależnionych.

### **2.3. PROFILAKTYKA I TERAPIA UZALEŻNIENIA OD SUBSTANCJI PSYCHOAKTYWNYCH**

Celem profilaktyki jest dostarczenie uczennicom informacji o substancjach zmieniających świadomość człowieka, zapoznanie z mechanizmem powstawania uzależnienia oraz przekazanie wiedzy na temat skutków zażywania narkotyków, w tym dopalaczy. Ważna jest również nauka asertywnych postaw i zachowań wobec propozycji zażywania różnych substancji. Cele te są realizowane w oparciu o następujące metody i formy pracy z uczennicami:

- 1) Przeprowadzenie cyklu zajęć warsztatowych w klasach i grupach wychowawczych obejmującego następujące tematy:
  - Dopalacze – środki uzależniające. Działanie, motywy i skutki ich zażywania. Gdzie szukać pomocy?
  - Typy uzależnień - fizyczne, psychiczne, społeczne.
  - „Nie biorę” - ćwiczenie asertywności.
2. Spotkanie z terapeutą uzależnień pracującym z narkomanami.
3. Terapię indywidualną i grupową dla osób uzależnionych.

### **2.4. PROFILAKTYKA I TERAPIA LEKOMANII**

Podstawowym celem profilaktyki lekomanii jest uświadomienie uczennicom negatywnych skutków zażywania różnych farmaceutyków (m. in. przeciwbólowych, uspokajających) oraz wypracowanie takich umiejętności i strategii zachowań, które pozwolą im radzić sobie bez sięgania po tabletki. Cele te są realizowane w oparciu o następujące metody i formy pracy z uczennicami:

- 1) Przeprowadzenie cyklu zajęć warsztatowych w klasach i grupach wychowawczych obejmującego następujące tematy:
  - Leki - czym są i jak działają? Kiedy i w jakich ilościach stosowanie leków staje się niebezpieczne dla naszego zdrowia? Skutki uboczne zażywania farmaceutyków.
  - Decyzje, decyzje... czyli poznanie i wybór bezpiecznych alternatyw.
- 2) Spotkanie z pielęgniarką szkolną na temat zdrowotnych konsekwencji lekomanii.
- 3) Terapię indywidualną i grupową dla osób uzależnionych.

### **2.5 PROFILAKTYKA I TERAPIA UZELEŻNIENIA OD INTERNETU**

O problemie z nadużywaniem Internetu mówi się wtedy, gdy czas i intensywność korzystania przestaje podlegać kontroli korzystającego, a zachowanie to wpływa negatywnie na funkcjonowanie w innych aspektach życia.

Zagrożenia związane z korzystaniem z Internetu można podzielić na trzy grupy:

- 1) zagrożenia związane z treściami zawartymi w sieci (pornografia, przemoc, ale także treści rasistowskie, nieprawdziwe informacje itp.);
- 2) zagrożenia związane z kontaktami z obcymi osobami online i offline;
- 3) zagrożenia związane z zachowaniem jednostki (przemoc internetowa).

Do najważniejszych wskaźników uzależnienia od Internetu należą:

- 1) dominacja — korzystanie z Internetu silnie absorbuje emocjonalnie i myślowo, staje się najważniejszą czynnością w życiu,
- 2) zmiana nastroju — używanie Internetu jako środka do poprawy nastroju i ucieczki od problemów,
- 3) zwiększona tolerancja — podobnie jak w przypadku uzależnienia od substancji chemicznych, do osiągnięcia pożądanego efektu konieczny jest coraz intensywniejszy i dłuższy kontakt z siecią,
- 4) zespół abstynencyjny — ograniczenie lub brak możliwości korzystania z Internetu powoduje nieprzyjemne stany psychiczne, takie jak: rozdrażnienie, poirytowanie, niepokój;
- 5) konflikt — rozumiany na wielu płaszczyznach: pomiędzy użytkownikiem, a jego otoczeniem, pomiędzy spędzaniem czasu w Internecie a innymi typami aktywności;
- 6) nawroty — intensywne, niekontrolowane powroty do nadużywania po przerwach.

Cele te są realizowane w oparciu o następujące metody i formy pracy z uczennicami:

- 1) zajęcia warsztatowe nt. nadużywania Internetu przez młodych ludzi za pośrednictwem komputera i urządzeń przenośnych, co może prowadzić do uzależnienia;
- 2) wdrażanie do zmiany zachowań w kierunku racjonalnego i bezpiecznego korzystania z sieci;
- 3) promowanie alternatywnych do przebywania w sieci sposobów spędzania wolnego czasu na zajęciach pozalekcyjnych, kołach zainteresowań;
- 4) zajęcia warsztatowe dla uczennic i ich opiekunów świadomości zagrożeń związanych z korzystaniem z Internetu i komputera oraz uczenie ich dokonywania właściwych wyborów, promowanie alternatywnych do przebywania w sieci sposobów spędzania wolnego czasu, zachęcanie do zmiany zachowań w kierunku racjonalnego i bezpiecznego korzystania z sieci;
- 5) warsztaty na temat zasad bezpiecznego bycia w Internecie,
- 6) włączenie nauczycieli i rodziców w oddziaływanie edukacyjno-informacyjne sprzyja: pogłębianiu i porządkowaniu ich wiedzy, zachęcaniu do podejmowania odpowiednich działań w sytuacjach spornych, niwelowaniu niewłaściwych zachowań u dzieci,

### **3) POMIARU EFEKTYWNOŚCI PODJĘTYCH DZIAŁAŃ, STOPNIA REALIZACJI CELÓW.**

Efekty realizacji programu w zakresie profilaktyki uzależnień są na bieżąco analizowane na wspólnych posiedzeniach Rady Pedagogicznej oraz Zespołu psychologiczno-pedagogicznego. Są przedmiotem dyskusji, w trakcie której nauczyciele, wychowawcy, pedagodzy, psychologowie i pracownicy socjalni wymieniają się spostrzeżeniami na temat zachowań dziewcząt i na ich podstawie formułują wnioski do dalszej pracy. Miarą skuteczności programu jest przede wszystkim zmniejszenie się liczby osób uzależnionych od różnych typów substancji oraz utrzymanie abstynencji uczennic zarówno podczas pobytu w ośrodku, jak i w

trakcie wyjazdów na przepustki. Informacje na temat zachowań uczennic w środowisku rodzinnym oraz w miejscu stałego zamieszkania są pozyskiwane od rodziców, opiekunów oraz kuratorów sądowych i pracowników jednostek pomocy społecznej. **Dane są uwzględnione w systemie teleinformatycznym rejestrującym wydarzenia nadzwyczajne.**

## **6. PROFILAKTYKA PRZYNALEŻNOŚCI DO SUBKULTUR, SEKT RELIGIJNYCH I DISKRYMINACJI RASOWEJ**

Identyfikacja młodego człowieka z subkulturą młodzieżową lub sektą religijną może powodować poważne konsekwencje dla rozwoju osobowości tej osoby, zwłaszcza w obszarze wyznawanych przez nią wartości i obrazie siebie. Bezkrytyczne przejmowanie wzorców zachowań od innych członków grupy rodzi poważne konsekwencje w postaci zachowań społecznych. Wychowanki Centrum należą do grupy wysokiego ryzyka w zakresie podatności na oddziaływania różnego typu grup nieformalnych. W ich rodzinach więzi emocjonalne często są zaburzone, dlatego są one szczególnie podatne na poszukiwanie możliwości zaspokojenia swoich potrzeb psychicznych w subkulturach lub sektach religijnych. Szukają tam potwierdzenia własnej wartości, uznania, akceptacji. Ponadto, z uwagi na stosunkowo niskie możliwości intelektualne, ograniczona jest ich zdolność do krytycznej oceny zachowań członków subkultur czy sekt religijnych, co czyni je szczególnie podatne na manipulację i presję grupy.

W programie przyjęto następującą definicję subkultur: „są to grupy, w których ich członkowie realizują własne potrzeby, w tym także samorealizacji, preferując i stosując inny styl życia o odmiennym systemie wartości, odrębnych normach i celach oraz zasadach postępowania od obowiązujących ogół społeczeństwa, pomimo przynależności do tego społeczeństwa”. Natomiast sekta religijna to subkultura, w której stosując wyrafinowane socjotechniki zmusza się jednostkę do całkowitego podporządkowania stworzonej na jej użytek ideologii, wizji światopoglądowej o wyraźnym zabarwieniu pseudoreligijnym. Istotnym problemem jest również stosunek wychowanek do osób wywodzących się z innych kultur co jest związane z procesem migracji wychowanek do innych krajów Unii, a także przyjazdem osób wywodzących się z innych kultur do Polski

**Do najbardziej destrukcyjnych elementów oddziaływania subkultur i sekt zalicza się:**

- 1) zachęcanie do buntu wobec ustalonego porządku, w tym porządku prawnego;
- 2) zachęcanie do stosowania używek, przede wszystkim alkoholu i narkotyków;
- 3) kult siły fizycznej, kult przestępczych form zachowań;
- 4) brak szacunku dla drugiego człowieka: jego zdrowia, życia, wolności, godności, własności;
- 5) napaści na osoby wywodzące się z innych kultur,
- 6) różnorodne formy perwersji seksualnej.

### **1) DIAGNOZA PROBLEMU**

Diagnoza prowadzona jest przez wszystkich realizatorów programu, a zwłaszcza przez psychologów i pedagoga. Obejmuje udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) które uczennice deklarują przynależność do subkultur, sekt religijnych lub demonstrowają fascynację nimi?
- 2) jaka jest skala tego problemu w wymiarze całej placówki?

- 3) które uczennice ze względu na cechy osobowości i uwarunkowania środowiskowe należą do grupy najbardziej podatnej na oddziaływania subkultur i sekt religijnych?
- 4) które metody i formy pracy wychowawczej, edukacyjnej i terapeutycznej mają największe szanse powodzenia w profilaktyce przynależności do subkultur i sekt?

Diagnoza powstaje w oparciu o :

1. analizę dokumentacji uczennic, a zwłaszcza zawartych w aktach dziewcząt opinii psychologiczno- pedagogicznych sporządzonych przez Poradnie Psychologiczno- Pedagogiczne, placówki opiekuńczo- wychowawcze, w których wcześniej przebywały oraz opinii z poprzedniej szkoły;
2. obserwację zachowania na terenie szkoły/ośrodka dokumentowaną w Arkuszu spostrzeżeń.
3. wywiady psychologiczne i pedagogiczne przeprowadzane z uczennicami;
4. wywiady przeprowadzane z rodzicami uczennic.

Wyniki badań diagnostycznych dotyczących przynależności do subkultur i sekt religijnych oraz podatności na ich oddziaływania stanowią element opinii psychologicznej. Są one prezentowane na posiedzeniach Rady Pedagogicznej i Zespołu psychologiczno-pedagogicznego.

## **2) PROFILAKTYKA PRZYNALEŻNOŚCI DO SUBKULTUR I SEKT RELIGIJNYCH W PRACY WYCHOWAWCZEJ, EDUKACYJNEJ I TERAPETYCZNEJ.**

Profilaktyka realizowana jest poprzez wykorzystanie następujących metod i form pracy z uczennicami:

1. Przeprowadzenie cyklu zajęć w zespołach klasowych obejmującego następujące tematy:
  - 1) Czego szukają młodzi ludzie w subkulturach i sektach religijnych?
  - 2) Niszczący wymiar subkultur młodzieżowych i sekt religijnych.
  - 3) Inny nie znaczy obcy.
2. Terapia indywidualna prowadzona przez psychologów dla ofiar subkultur i sekt religijnych.
3. W miarę możliwości - terapia rodziny uczennicy będącej członkiem subkultury lub sekty religijnej.
4. Profilaktyka zachowań z uprzedzeń wobec osób oraz grup społecznych z powodu ich przynależności rasowej, narodowościowej, etnicznej, wyznaniowej lub bezwyznaniowości bądź innej cechy wyróżniającej np. takiej jak niepełnosprawność, wiek osoby (osób) to systemowe działania służące zapobieganiu nietolerancji i/lub aktom dyskryminacyjnym, w tym z użyciem przemocy.
5. W profilaktyce warto uwzględnić takie aspekty jak:
  - poznanie czym jest godność osoby ludzkiej i jakie wartości obowiązują w państwach demokracji prawa,
  - zaznajomienie z różnymi kulturami, tradycjami i wyznaniem,
  - nabywanie umiejętności kontroli emocji oraz konstruktywnego postępowania w sytuacjach konfliktowych,
  - wiedza o zachowaniach zabronionych w świetle prawa wobec osób ze względu na ich przynależność rasową, narodowościową, etniczną, stan zdrowia, wiek itp.,

- uczestnictwo w projektach międzykulturowych np. ochrony dziedzictwa narodowego oraz pomników i cmentarzy mniejszości,
- znajomość mechanizmu powstawania dyskryminacji oraz konsekwencji społecznych wynikających z uprzedzeń.

Wszelkie działania adresowane do młodzieży muszą uwzględniać wymóg koncentrowania się na negatywnych aspektach wynikających z przynależności do sekt i subkultur, takie prezentowanie informacji, by nie wzmacniać fascynacji uczennic tymi grupami. Stąd integralnym elementem programu jest przygotowanie nauczycieli do prowadzenia zajęć na ten temat, poszerzenie zakresu ich wiedzy na temat różnorodnych aspektów działania subkultur młodzieżowych i sekt religijnych. Proces ten przebiega poprzez kształcenie w ramach Wewnętrzno-szkolnego systemu doskonalenia zawodowego.

### **3) METODY POMIARU EFEKTYWNOŚCI PODJĘTYCH DZIAŁAŃ**

Efekty oddziaływań profilaktycznych dotyczących subkultur i sekt religijnych są na bieżąco analizowane na wspólnych posiedzeniach Rady Pedagogicznej oraz Zespołu Wychowawców. Są przedmiotem dyskusji, w trakcie której nauczyciele, wychowawcy, pedagog, psychologowie i pracownik socjalny wymieniają się spostrzeżeniami na temat zachowań dziewcząt i na ich podstawie formułują wnioski do dalszej pracy. Dodatkowym, cennym źródłem informacji są rozmowy z rodzicami dotyczące zachowania uczennic w trakcie pobytu w domach rodzinnych, sposobu spędzania czasu, kontaktów z rówieśnikami

## **7. EWALUACJA PROGRAMU**

Ewaluacja programu ma na celu badanie jego efektywności oraz dostarczanie informacji na temat kierunków pożądaných zmian w zakresie oddziaływania profilaktycznego. Badaniami ewaluacyjnymi objęci są wszyscy uczestnicy programu: uczennice, nauczyciele oraz rodzice. Narzędziami ewaluacji są ankiety ewaluacyjne, obserwacja, rozmowy oraz superwizja realizowanych zadań edukacyjno-wychowawczych. Badania przeprowadzane są na bieżąco i na zakończenie roku szkolnego. Wyniki ewaluacji są opracowywane w postaci raportu z badań oraz prezentowane wszystkim uczestnikom programu. Realizacja zadań wynikających z Programu wychowawczo-profilaktycznego będzie poddana superwizji.